

1

Mitä on kanssatutkimus?

Meri Kulmala, Sanna Spišák, Satu Venäläinen, Marjukka Laiho,
Katariina Hakala ja Tiina Rättilä

Kanssatutkimuksessa tutkimukseen osallistuviin ihmisiin suhtaudutaan oman elämänsä asiantuntijoina ja tasavertaisina tutkimuskumppaneina.

Kanssatutkimus on tutkimukseen ja tiedontuotantoon liittyvä moninäkökulmaisuuuteen pyrkivä lähestymistapa, joka on yleistynyt viime vuosina erilaisilla ihmistieteellisillä aloilla. Keskeistä kanssatutkimukselle on suhtautua tutkimukseen osallistuviin ihmisiin oman elämänsä asiantuntijoina ja ammattitutkijan kanssa tasavertaisina tutkimuskumppaneina. Tällöin tutkimuksen lähtökohtana ovat ihmisten itse määrittämät tutkimusongelmat, tutkimusprosessille asetetut toiveet ja kaikkien osapuolten intressit huomioon ottava aktiivinen kumppanuus. Perinteisemmissä tutkimusasetelmissä ammattitutkija on auktoriteettiasemassa, josta käsin hän tuottaa ja tulkitsee aineistoa sekä sijoittaa tutkimustulokset laajempaan tutkimuksen kontekstiin. Näin tutkimukseen osallistuville avautuu asema lähinnä tutkimuskohteena. Kanssatutkimuksen keskeisenä tehtävänä on purkaa tätä asemoitumista ja siihen liittyviä valtaeroja. (Rättilä & Honkatukia 2021, 16; Mubeen & Tokola 2021; myös Boylorn 2008; Pyyry 2012.)

Elettyyn elämään ja siitä nouseviin kokemuksiin nojaavan moninäkökulmaisen tietämisen tunnustaminen on kanssatutkimuksellisen prosessin avain. Kanssatutkimuksessa ei siis ole kyse pelkästään tutkimusaineistojen tuottamisen joukkoistamisesta, vaan ihannelanteessa koko tutkimusprosessin ajan kestävästä tutkimuskumppanuudesta ja tiedon tuottamisesta yhdessä tutkimukseen osallistuvien kanssa. Kanssatutkimuksen tarkoituksena on aidosti lisätä vuorovaikutusta ja avoimuutta sekä laajentaa tieteen yhteiskuntavastuuta (ks. esim. Laine 2018; Sipari ym. 2022).

Lähestymme kanssatutkimusta sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäjänä ja näin yhteiskuntaan vaikuttavana toimintana sekä myös tieteen yhteiskuntavastuun edistäjänä. Näin osaltamme osallistumme ja jatkamme keskusteluja, joissa on ansiokkaasti pohdittu yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen suhdetta siihen, mitä tutkitaan (esim. Ryyänen & Rannikko 2021; Suoranta & Ryyänen 2014). Puntaroimme kanssatutkimuksellisen tutkimusprosessin ihanteita suhteessa tutkimuksen arjesta kumpuaviin haasteisiin ja käytäntöihin. Ennen kaikkea tarjoamme omissa hankkeissamme tuotettua tietoa ja kokemusta kanssatutkimuksellisia tutkimushankkeita suunnittelevien tai niitä jo toteuttavien tueksi.

Kanssatutkimus osana osallistuvaa tutkimustraditiota

Kanssatutkimus myötäilee *osallistavaksi käännteeksi* (Meriluoto & Litmanen 2019) kutsuttua laajempaa ajattelutavan muutosta, jossa korostetaan ihmisten aktiivisempaa mukaan kutsumista heitä itseään koskeviin yhteiskunnallisiin hankkeisiin ja poliittiseen päätöksentekoon. Tällä tavoin pyritään edistämään demokratian toteutumista yhteiskunnan eri tasoilla ja käytännöissä. Tutkimuskentällä *osallistuva tutkimus* (tai joskus osallistava, ks. arvohierarkiaa luovista mielenyhtymistä Ryyänen & Rannikko 2021, 19–21; Pyyry 2012; Meriluoto & Litmanen 2019) on sateenvarjokäsite suuntauksille, joissa tutkimukseen osallistuvien ihmisten rooli on keskeisempi kuin perinteisemmässä tutkimuksessa. Tällöin he eivät esimerkiksi toimi vain haastattelujen kohteina, vaan heidät voidaan kutsua mukaan jo haastatteluteemojen ja -kysymysten suunnitteluun. Ajatuksena on tarjota yhä useammille ihmisille mahdollisuuksia osallistua heitä itseään ja yhteisöjään koskevan tiedon tuottamiseen. Kanssatutkimus nähdään myös mahdollisuutena parantaa tutkimustiedon tarkoituksenmukaisuutta ja hyödynnettävyyttä.

Kirjallisuudessa osallistumisen astetta ja osallistujien rooleja on jäsennetty monella tapaa. Esimerkiksi Sanna Ryyänen ja Anni Rannikko (2020, 20) puhuvat sopimuksellisesta, konsultoitavasta, yhteistoiminnallisesta ja kollegiaalisesta osallistumisesta. Näistä kahdessa viimeisessä osallistumisen muodossa liikutaan varsinaisesti kanssatutkimuksen kentällä, jolloin huomio kiinnittyy erityisesti tutkimussuhteiden vastavuoroisuuteen, tutkimusasetelmiin kytkeytyvien hierarkioiden purkamiseen ja tiedon oikeutukseen ja omistamiseen, eli kysymyksiin siitä, kuka voi olla asiantuntija ja kenen määrittämää, tuottamaa ja omistamaa tieto on. Tämän teoksen luvussa *Kanssatutkimus demokraattisena osallistumisena ja osallisuuden kokemuksena* puolestaan Tiina Rättilä, Päivi Eriksson, Caterina Bettin ja Päivi Honkatukia esittelevät Sherry R. Arnsteinin (1969) kansalaisosallistumisen askelmat -mallin.

Kanssatutkimuksen keskeisimpiä periaatteita on, että kanssatutkijoilla a) voi olla erilaisia rooleja, b) heillä on mahdollisuus osallistua tutkimuksen eri vaiheisiin oman kiinnostuksensa ja resurssiansa mukaan ja c) kanssatutkijoiden osallistuminen voi olla monenlaista, eroja on muun muassa osallistumisen intensiteetissä. Joku voi olla mukana hyvin aktiivisesti ja energisesti, kun taas joku toinen hiljaisemmin ja vetäytyvämmiin, tai kokonaan kieltäytyä osallistumasta. Yhtä kaikki: kaikenlainen osallistuminen on yhtä arvokasta.

Historiallisesti osallistuva tutkimus kiinnittyy positivistista tutkimusperinnettä jo useita vuosikymmeniä haastaneisiin vaihtoehtoihin tutkimuksen tekemisen tapoihin, jotka alkoivat

vahvistua 1960-luvulla (ks. lisää Ryyänen & Rannikko 2021, 13–16). Näiden kehityskulkujen ytimessä ovat olleet tiedon luonteeseen ja sen tuottamiseen eli metodologiaan ja tutkimusmenetelmiin liittyvät kysymykset, jotka kytkeytyvät tuon ajankohdan poliittisiin, erilaisten marginaaliryhmien oikeuksia esiin nostaviin liikkeisiin. Siten kanssatutkimuksen alkujuuria voidaan jäljittää muun muassa työväenliikkeen, naisliikkeen, rasmin ja kolonialismin vastaisiin ja vammaisten ihmisten ihmisoikeuksia puolustaviin näkökulmiin. Teoreettisesti näitä näkökulmia on nostettu vahvasti esiin esimerkiksi feministisessä, kolonialismikriittisissä ja kriittisen vammais-tutkimuksen käsitteellistyksissä (Hakala 2022).

Tutkimuksen tekoon kytkeytyvien moninaisten valtasuhteiden entistä vahvempi tiedostaminen sekä sosiaalisen muutoksen tavoittelu ovat ohjanneet alusta saakka osallistuvaa tutkimusta. Osallistuvan tutkimuksen onkin nähty perustuvan vuoropuhelun, valtasuhteiden ja tiedontuotannon yhteen kietoutumiselle. Tällainen tutkimus voidaan nähdä arvoihin perustuvana maailmassa olemisen tapana. Tutkimus on siis enemmän kuin tutkimusta: syvimmiltään se koskettaa koko ihmisenä olemisen ja toimimisen todellisuutta. (Ospina 2021, 38–40.)

Osallistuvan tutkimuksen juuria voidaan kuvata myös monenlaisten käännteiden kautta. Keskeisimpiä positivistisen tutkimusperinteen haastajia on etenkin 1980-luvulla vaikuttanut niin sanottu *konstruktionistinen käänne*. Sen ytimessä on ajatus siitä, että tutkimustieto on aina tietyn aikakauden ja tietynlaisten käytäntöjen tuote. Tämän vuoksi tutkimustiedon ei siis voi olettaa antavan pääsyä objektiivisiin, ajattomiin totuuksiin. (Esim. Burr 2015.) Niin sanotulla *kulttuurisella käännteellä* taas on kuvattu sitä, miten sosiaalitieteissä erilaiset kulttuuriset sosiaalisen elämän ulottuvuudet, esimerkiksi diskurssit ja identiteetit, alkoivat nousta taloudellisten ja materiaalien tekijöiden tarkastelun rinnalle (esim. Jokinen 2006). Näiden käännteiden myötä tutkijat kiinnostuivat yhä enemmän tutkimukseen osallistuvien ihmisten omista tulkinnoista ammattitutkijoiden ulkopuolelta käsin tuottamien tulkintojen sijaan.

Samaan aikaan näiden kehityskulkujen kanssa erityisesti feministisestä teoriasta ammentavat tutkijat nostivat esiin kokemustiedon merkityksen ja tässä yhteydessä korostivat, että tutkijan kokemusmaailma ja sen muodostamat näkökulmat väistämättä vaikuttavat tutkimusprosessiin. Feministinen tutkimus onkin ollut urauurtavaa sellaisten näkökulmien avaamisessa, jotka korostavat tiedon paikantunutta luonnetta. Feministisen tutkimuksen mukaan tiedon paikantuneisuus on väistämätöntä, eli tietoa tuotetaan aina tietynlaisesta sosiaalisesta asemasta käsin ja osana määrättyä historiallista ja kulttuurista kontekstia (Guy & Arthur 2021; Haraway 1988; Harding 1986; Ronkainen 1999). Näiden kehityskulkujen myötä perinteisen tiedonvälittäjä-tutkijan rinnalle on ilmestynyt uusia tutkijan asemoiteja kuvaavia kategorioita, kuten osallistuva tutkija-aktivisti ja tutkijasubjekti (Ryyänen & Rannikko 2021, 19–20; ”paremmin tietämisestä” ja ”toisin tietämisen tilasta” ks. esim. Hakala 2007). Yhteistä näille asemoitumisille on se, ettei ammattitutkija yritä piilottaa tutkimuksen henkilökohtaisuutta tai sivuuttaa muiden tutkimukseen osallistuvien ihmisten tai tahojen roolia merkityksellisen tiedon tuottajina. Hanna-Kaisa Hoppania ja Satu Venäläinen jatkavat tätä tiedon luonteen, mahdollisuuksien ja rajojen käsittelyä tämän teoksen *Kanssatutkimuksen tietoteoreettiset taustat* -luvussa.

Tutkimuksen henkilökohtaisuuden, paikantuneisuuden ja tilannesidonnaisuuden tiedostaminen on tullut sosiaalitieteissä näkyviin yhä laajemmin. Näiden tiedostamisten myötä on alettu puhua myös *refleksiivisestä käännteestä* (esim. Henwood ym. 2019; Lazard & McAvoy 2020).

Refleksiivisessä käänteessä kysymys on ennen kaikkea ajattelusta ja ajattelemisen kriittisestä pohdinnasta. Olennainen kysymys on siis se, miten ja missä ajattelu tapahtuu. Tutkimustyössä refleksiiviset käytännöt viittaavat erityisesti tutkimuksen taustaoletusten ja näiden vaikutusten pohdintaan ja kyseenalaistamiseen (Cunliffe 2016). Paul Hibbert, Christine Coupland ja Robert MacIntosh (2010) kuvaavatkin ammattitutkijoiden refleksiivisyyttä prosessina, jossa on neljä erilaista, usein toisiinsa limittyneitä vaihetta: toistaminen, laajentaminen, kyseenalaistaminen ja osallistuminen. Kahta ensimmäistä leimaa tutkijan itsetutkiskelu ja kahta viimeistä ihmisten välisissä suhteissa tapahtuva pohdinta. Toistamisen avulla ammattitutkijat tiedostavat omat ymmärryksensä eli keskiössä on ammattitutkijoiden itsereflektio. Laajentamisen avulla he kyseenalaistavat omia teoreettisia kannanottojaan ja niiden filosofisia taustaoletuksia. Kyseenalaistamalla ammattitutkijat analysoivat ja kritisoivat tutkimuksensa taustalla olevia ideologioita ja tutkimuskäytäntöihin liittyviä oletuksia. Osallistumisen kautta he puolestaan alkavat suhtautua vakavasti muiden tutkimusosallisten näkökulmiin. (Hibbert ym. 2010.)

Osallistumiseen kutsuvaa ja tutkijan itsereflektiota laajempaa refleksiivisyyttä on kutsuttu esimerkiksi suhteissa tapahtuvaksi tai kriittiseksi refleksiivisyydeksi (Coburn & Gormally 2017; Gilbert & Slipe 2009; Morley 2015). Tällainen tutkijan omaa pohdintaa laajempi refleksiivisyys on erityisen hedelmällistä kanssatutkimuksessa, jossa ammattitutkijoiden ja kanssatutkijoiden välinen vuoropuhelu voi auttaa syventämään yhteistä ymmärrystä tutkimuksesta sekä vaikuttaa tutkimuksen toteutukseen. Pohdimme ja esittelemme tutkimukseen liittyviä refleksiivisyyden ulottuvuuksia läpi kirjan. Esimerkiksi *Kanssatutkimus ja valta* -luvussa Marjukka Laiho, Nina Tokola ja Päivi Eriksson pohtivat refleksiivisyyttä erilaisten valtasuhteiden näkökulmasta niin tutkimukseen osallistuvien yksilöiden ja yhteisöjen kuin tutkimuksen toteuttamisen rakenteellisten viitekehysten haasteina.

Yhteen vetäen, kanssatutkimuksessa kyse ei ole vain menetelmällisistä valinnoista, vaan kanssatutkimus kytkeytyy laajempiin tiedon luonnetta ja tiedon tuottamisen mahdollisuuksia ja tavoitteita koskeviin kysymyksiin ja taustaoletuksiin (vrt. Gillies & Alldred 2012). Painottaen tiedon tuottamisen demokratisoitumista, kanssatutkimus haastaa perinteisiä tieteellisen tiedon muodostumisen taustaoletuksia ja niiden ylläpitämiä ulossulkevia tutkimussuhteita. Kuten aiemmin jo totesimme, kanssatutkimuksen keskiössä on usein normatiivinen pyrkimys sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Lähtökohtana on, että eriarvoisten asetelmien purkaminen sekä tutkimusprosessissa että yhteiskunnallisesti on osa eettisesti kestävästä tutkimuksesta (Ryynänen & Rannikko 2021, 24).

Kanssatutkimus osana avointa tiedettä ja tiedon demokratisoitumisprosesseja

Kanssatutkimus liittyy myös tiedon ja sen tuotannon demokraattisuuteen tähtäävään tutkimuspoliittiseen liikehdintään ja näin osaltaan myös avoimen tieteen ihanteisiin. Avoin tiede on kattotermi liikkeelle, joka pyrkii edistämään avoimuutta tukevia käytäntöjä tieteellisessä tutkimuksessa, muun muassa luomalla osallistumisen ja osallisuuden mahdollisuuksia tutkimuksen tekemiseen aiempaa laajemmalle joukolle sekä tarjoamalla päätöksentekijöille ja kansalaisille esteettömän pääsyn tutkittuun tietoon. Näin ollen tieteen avoimuudella voidaan edistää tieteen vaikuttavuutta ja tiedolla johtamisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa.

Erityisesti kulttuurimme medioituminen ja digitalisoituminen ovat luoneet tiedeyhteisölle niin mahdollisuuksia kuin paineita muuttaa tieteen tekemisen tapoja entistä avoimmiksi ja saavutettavammiksi. Myös kansainväliset ja kansalliset linjaukset ovat järjestelmällisesti kehittäneet avoimen tieteen politiikkaa erityisesti 2000-luvulta eteenpäin. Suomessa avoimen tieteen ja tutkimuksen julistus (TSV 2020) sekä tätä täydentävät ja täsmentävät kansalliset linjaukset ja suositukset, kuten Toimintakulttuurin avoimuuden linjaus (TSV 2022), määrittävät avoimen tieteen kansalliset päämäärät, konkreettiset tavoitteet ja tavoitteita tukevat toimenpiteet (ks. myös Svahn ym. 2022). Nykyisin yhä useammat tutkimusrahoittajat edellyttävät aineistojen ja tutkimustulosten avointa saatavuutta. Vaikka tieteen avoimuutta voidaan teknisesti lisätä erilaisilla toimintamalleilla, kuten avoimesti saatavilla olevilla julkaisuilla ja pitkäaikaissaavutettavilla tutkimusaineistoilla, avoin tiede ei typisty pelkäksi listaksi ohjeita, vaan se on elävää toimintaa. Avoin tiede on jatkuva *tutkimuskulttuurin muutosprosessi*, jonka pyrkimyksistä, hyvistä käytännöistä ja rajoista neuvotellaan jatkuvasti.

Myös tutkimusrahoittajat kannustavat tutkijoita ja hankkeita yhä enemmän innovointiin, luovien tutkimusmenetelmien hyödyntämiseen sekä tiedon avoimeen jakamiseen ja saatavuuteen. Tutkimuksen rahoitushakujen kriteereissä edellytetään nykyisin esimerkiksi tiedolla johtamisen suunnitelmia, aineistojen avoimuutta sekä monipuolisia ja -alaisia yhteistyön malleja ja työskentelymenetelmiä. Kansalliset tutkimuspoliittiset linjaukset puolestaan korostavat erityisesti avoimeen julkaisemiseen, tutkimusaineistojen avoimeen saatavuuteen sekä tutkimuksen ja opetuksen avoimiin palveluihin kiinnittyviä toimintamalleja. Kanssatutkimuksen näkökulmasta tieteen avoimuus ei kuitenkaan merkitse ainoastaan esteetöntä pääsyä julkaisujen, aineistojen ja tukipalveluiden äärelle. Kanssatutkimuksellisissa hankkeissa kiteytyy muun muassa kansainvälisten ihmisoikeusjulistusten eetos, joiden mukaan ”jokaisella on oikeus vapaasti osallistua yhteiskunnan sivistyselämään” (YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, 27. artikla) ja ”oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä kaikissa häntä koskevissa asioissa” (YK:n lapsen oikeuksien sopimus, 12. artikla). Avoin tiede ja tutkimus -hankkeen toimenpidesuosituksissa esitetään, että kansalaisten osallistuminen tieteeseen on paitsi menetelmä, myös arvo ja asenne (Open Knowledge Finland 2021). Tämän voi siis ymmärtää jopa uutena kansalaisoikeutena. Tiede kuuluu kaikille!

Kanssatutkimuksen periaatteet, siten kuin me tässä teoksessa ne ymmärrämme, eivät juurikaan poikkea kansalaistieteen laajasta määrittelystä. Sen sijaan käytännön tutkimusprosessien näkökulmasta kanssatutkimuksen ja kansalaistiedeprojektien välillä on useita eroavuuksia, jotka

liittyvät tutkimusaiheisiin, osallistujamäärään, vuorovaikutukseen, osallistumisen syvyyteen, tutkimuksen omistajuuteen ja tutkimusetiikkaan. Osallistumista tukevia menetelmiä hyödynnetään kanssatutkimuksessa erityisesti rakenteellisesti haavoittuvassa tai alisteisessa asemassa olevia ryhmiä koskevan tutkimustiedon syvemmäksi kontekstualisoimiseksi ja perinteisiin tutkimusasetelmiin liittyvien valtapositioiden horjuttamiseksi. Tiina Rättilä, Päivi Eriksson, Caterina Bettin ja Päivi Honkatukia käsittelevät tarkemmin kansalaistieteen ja kanssatutkimuksen eroja ja yhtäläisyyksiä sekä kanssatutkimuksen mahdollista roolia ”demokratian ritarina” teoksen *Kanssatutkimus demokraattisena osallistumisena ja osallisuuden kokemuksena* -luvussa.

Avoimen tieteen valtatiellä on kuitenkin betoniporsaita (Järviluoma & Ruotsalainen 2018), jotka osaltaan rajaavat tiedon avoimuutta, esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Eurooppalainen yleinen tietosuoja-asetus GDPR (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset [EU] 2016/679) ja kansallinen tietosuojalainsäädäntö (Tietosuojalaki 1050/2018) synnyttävät paikoin jännitteisiä ja ristiriitaisiakin pyrkimyksiä. Sanna Spišák ja työryhmä palaavat näihin kysymyksiin yksityiskohtaisemmin tämän teoksen *Tutkimuseettinen sääntely ja kanssatutkimuksen arjen tilanteinen etiikka* -luvussa.

Kanssatutkimus yhteiskuntaan vaikuttavana poliittisena toimintana

Kanssatutkimus on kantaaottavaa tutkimusta, jolla on usein sekä tiedollisia että käytännöllisiä tavoitteita. Tutkimus siis koskettaa paitsi tietämistä myös tekemistä ja olemista. Kuten muukin muutosta tavoitteleva tutkimus, myös kanssatutkimus haastaa perinteistä tiukkaa jaottelua teorian ja käytännön välille. Sen sijaan olennaista on kokonaisvaltainen *praxis*, joka yhdistää tietämisen, tekemisen ja olemisen (ks. esim. Martin & Mirraoopa 2003; White 2007). *Osallistuvan toimintatutkimuksen* tavoin myös kanssatutkimus tavoittelee ymmärrystä ja muutosta – tai ainakin muutoksen suuntia. Nämä muutoksen suunnat liittyvät usein siihen, miten maailma voisi olla entistä oikeudenmukaisempi ja kestävämpi. Keskeisiin kysymyksiin tällöin lukeutuu myös se, miten tieto liittyy toimintaan ja miten se vaikuttaa sosiaaliseen muutokseen. (Howard ym. 2021, 1020.)

Kanssatutkimuksella on paljon yhteistä Juha Suorannan ja Sanna Ryytäsen (2014) kuvaaman *taistelevan tutkimuksen* kanssa. Yhdistäviä tekijöitä löytyy etenkin tutkimusta ohjaavista arvoista, kuten demokratian, yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen tavoittelusta. Tällainen tutkimus on luonteeltaan avoimen poliittista, ja siten se pohjautuu perinteisestä tieteen neutraaliuden ihanteesta poikkeavaan käsitykseen tavoittelemisen arvoisesta tutkimustiedosta. Kuten taistelevassa tutkimuksessa, myös kanssatutkimuksessa korostetaan tutkimuksen käytännöllisyyttä. Tällöin se hahmottuu toimintana, joka kohdistuu yhdessä toimimisen kautta tietoisuuteen nousseisiin epäkohtiin ja osallistuu siten pyrkimyksiin muuttaa yhteiskunnallista järjestystä aiempaa tasa-arvoisemmaksi ja demokraattisemmaksi.

Kanssatutkimusta ja taistelevaa tutkimusta yhdistää myös valtavirtaisen tutkimustoiminnan liepeillä toimiminen ja sille ominaisiksi muodostuneiden käytäntöjen uudistaminen (ks. myös Allavena & Polleri 2019). Valtavirran tieteellinen tutkimus perustuu tieteellisen menetelmän hallintaan. Tällä tarkoitetaan muun muassa tutkimuksen ongelmanasettelun, tutkimusstrategian, aineiston hankinta- ja analyysimenetelmien sekä tieteenfilosofisten suuntausten tuntemusta.

Perinteistä tutkimustietoa ja tulkintoja tuotetaan siis standardoitujen menetelmien ja teorioiden asettamien reunaehtojen puitteissa. Tällainen tietäminen voi kuitenkin tavoittaa huonosti ihmisten elettyyn elämään liittyviä ilmiöitä ja kokemuksia sellaisina, kuin ihmiset itse ne tuntevat ja käsittävät (ks. tarkemmin *Kanssatutkimuksen tietoteoreettiset taustat* -luku tässä teoksessa). Perinteinen tieteellinen tutkimus ei välttämättä puhuttele laajempia yleisöjä tai resonoi heidän kokemustensa kanssa, ainakaan ilman yleistajuisille ymmärrystavoille kääntämistä. Samalla taustalla vaikuttavat tutkimustavoitteet voivat irtaantua kohderyhmien omista intresseistä tai jopa asettua niiden kanssa ristiriitaan. Siten abstraktin teorian kautta suodattunutta tietämistä ei useinkaan pysty myöskään hyödyntämään, ainakaan suoraan, yhteiskunnallisten epäkohtien muuttamiseen.

Suorannan ja Ryytäsen (2014, 33) mukaan taisteleva tutkimus sitoutuu tuottamaan ja hyödyntämään ”ruohonjuuritason toisenlaista tietoa”, jossa vältetään laajempien yleisöjen vieraannuttamista turhan abstraktilla ja käsitteellisellä tietämisellä. Tähän pyrkimykseen liittyy edellä mainittu marginaalisten ryhmien näkeminen oman tilanteensa asiantuntijoina, joiden näkökulmia tutkijan tulee kuunnella ja kunnioittaa. Marjukka Laiho, Nina Tokola ja Päivi Eriksson käsittelevät teoksen *Kanssatutkimus ja valta* -luvussa kanssatutkimuksen tutkimusasetelmia ja -prosessia erityisesti vallan ja siihen liittyvien kokemusten kautta. He lähtevät tekstissään liikkeelle siitä ajatuksesta, että ammattitutkijan ja kanssatutkijan kohtaamiseen sisältyy aina monia tasoja, joilla erilaiset elämisen ja olemisen tavat kohtaavat.

Kanssatutkimuksessa ammattitutkija asettuu samalle linjalle muiden toimijoiden kanssa ja tekee yhteistyötä osana verkostoja, jotka liittyvät erilaisia instituutioita yhteen. Ammattitutkija toimii heidän kanssaan tietyn päämäärän tavoittelemiseksi, tiedostaen samalla myös eri toimijoiden päämäärien osittaiset eroavaisuudet ja niiden yhteensovittamisen mahdolliset haasteet. Tällä tavoin ammattitutkijan asiantuntijuus, kerrytetty osaaminen ja tieto saatetaan yhteiskunnallisesti merkityksellisen toiminnan resurssiksi asettamalla se vuoropuheluun kanssatutkijoiden elämäkokemuksesta kumpuavan tietämisen ja osaamisen kanssa. Suoranta ja Ryytänen (2014, 15) kutsuvat tämänkaltaista asetelmaa horisontaalisiin tutkimussuhteisiin pohjautuvaksi. Sitä luonnehtivat solidaarisuus ja jaetut yhteiskunnalliset vaikuttamispyrkimykset. Tällaiset tutkimussuhteet haastavat perinteisiä tutkimusasetelmia ja niiden mukaisia tutkimuskäytäntöjä, joissa valta tyypillisesti jakautuu epätasaisesti osallistujien ja tutkijoiden kesken. Kanssatutkimuksessa tosin epätasaiset valta-asetelmat voivat koskea myös kanssatutkijan ja hänen tutkimukseensa osallistuvien henkilöiden välisiä suhteita. Outi Hietala, Meri Kulmala, Reetta Mietola, Tiina Sotkasiira ja Mari Turja pureutuvat tähän teemaan tarkemmin teoksen luvussa *Tutkimuskohteesta tutkimuksen toteuttajaksi* -luvussa.

Kanssatutkimusta luonnehtivat arvot ja tavoitteet, kuten sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaaminen (esim. Howard ym. 2021), ohjaavat siten paitsi tutkimusasetelmien ja tiedonintressien muodostumista myös tutkimuksen kontekstissa tapahtuvaa vuorovaikutusta kanssatutkijoiden kanssa. Toisin sanoen, nämä arvot eivät vain ohjaa tavoitellun tiedon laatua vaan myös tutkimuskäytäntöjen muotoutumiseen liittyviä valintoja ja tavoitteita, joiden kautta pyritään kohti oikeudenmukaisuutta ja demokraattisia osallistumismahdollisuuksia myös itse prosessin sisällä. Esimerkiksi lasten ja nuorten kanssa tehtävä tutkimus voi pyrkiä tuottamaan nuorille kanssatutkijoille voimaantumisen kokemuksia ja toimia vastavoimana nuor-

ten kokemalle syrjäytymiselle ja eriarvoisuuksille (esim. Kulmala & Fomina 2019; 2021; Honkatukia, Rättilä & Rinne 2021). Kanssatutkijana toimimisen myötä myös nuorten pitkäkestoisempi yhteiskunnallinen toimijuus ja usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin voi vahvistua, ja siten tutkimusprosessin vaikutukset voivat ulottua myös prosessin ulkopuolelle (Cahill 2007a). Keskeinen tekijä tässä prosessissa voi olla sellaisten työkalujen omaksuminen, jotka mahdollistavat oman elinpiirin ja kokemusten kriittisen pohdinnan ja arvioinnin, ja siten yhteiskunnallisen kontekstin ja sitä jäsentävien valtasuhteiden vaikutusten hahmottamisen omassa elämässään (vrt. Pyyry 2012).

Kanssatutkimus tutkimusprosessina

Kuten edellä on luonnehdittu, ymmärrämme kanssatutkimuksen ammattitutkijan ja kanssatutkijan välisenä kumppanuutena, jossa tutkimus voidaan suunnitella, toteuttaa, raportoida ja viedä käytäntöön yhdessä. Kaikilla asianosaisilla tulisi olla mahdollisuus osallistua tutkimusprosessiin kumppaneina tutkimuksen kaikissa sen eri vaiheissa, joskin osallistumisen muoto ja aste voivat vaihdella eri osallistujien välillä ja tutkimuksen teon eri vaiheissa. Tutkimuksen moninäkökulmaisuus vahvistuu, kun ihmiset ja organisaatiot, joita tutkimus koskee, osallistuvat tutkimuksen toteutukseen toimijoina, joilla on tieto ja kokemus, ja näin ollen tunnustettu asiantuntijuus, omasta maailmastaan. Aihepiiriä koskevaa ymmärrystä rikastetaan yhdessä kunkin oman asiantuntijuuden puitteissa ja siitä käsin. Yhdenvertainen kumppanuus ei tarkoita sitä, että kaikki ovat tutkimuksen tekemisessä samanlaisessa asemassa tai tehtävässä, vaan sillä viitataan yhdenvertaisuuteen kohtaamisessa (Sipari ym. 2022, 13). Kuten Salla Sipari kollegoineen (emt., 29) ovat todenneet, kumppanuuden rikkaus on siinä, että kumppanit ovat erilaisia. Tutkimuksen eri vaiheissa tarvitaan erilaista osaamista ja erilaisia rooleja, mistä syystä kaikkien ei tarvitse osata kaikkea tai osallistua kaikkeen.

Perinteisesti tieteellinen tutkimusprosessi sisältää neljä vaihetta: suunnittelun, toteutuksen, arvioinnin ja raportoinnin. Ihanteellisesti ajatellen kanssatutkimusprosessissa tiedon yhteistuotanto lähtee liikkeelle tutkimuskumppanuuksien luomisesta, minkä jälkeen tutkimus käynnistyy ilmiön ja tutkimusaiheen määrittelyllä ja perustelulla. Kanssatutkimuksellisessa tutkimuskumppanuudessa niin tutkittava ilmiö kuin tutkimuskysymykset hahmotellaan yhdessä kaikkien asianosaisten kanssa. Samoin sovitaan tutkimusyhteistyön periaatteet ja tavoitteet siten, että ne osaltaan vastaavat kunkin intresseihin. (Mubeen & Tokola 2021; Sipari ym. 2022.) Kun tutkimuksen tavoitteet ja kysymykset on muotoiltu, myös tutkimusasetelma rakennetaan yhdessä, ennen kuin tutkimuksen tekeminen kentällä ammatti- ja kanssatutkijoiden yhteistyönä varsinaisesti käynnistyy. Kanssatutkimuksessa tiedon yhteistuotanto ei rajoitu uuden aineiston keräämiseen, vaan pitää sisällään myös sen analyysin ja tulkinnan. Kanssatutkimuksessa lähdetään siitä ajatuksesta, että myös tuloksista raportoidaan ja niitä viedään käytäntöihin yhdessä (Myös Lehtonen ym. 2020; Sipari ym. 2022).

Näin ajatellen kanssatutkimus pyrkii tasaveroisuuden periaatteelle rakennettuun moniääniiseen tutkimuskumppanuuteen koko tutkimusprosessin ajan. Tällaista tasaveroisuuteen ja kumppanuuteen perustuvaa tiedon yhteistuotannon ihannetta voidaan kuvata esimerkiksi seuraavalla

kaaviolla (Kuvio 1). Kaavio on saanut inspiraationsa Osallistuva tutkimuskumppanuus -mallista, joka on kehitetty monivaiheisesti esimerkiksi Metropolia Ammattikorkeakoulun REcoRDI-hankkeen yhteiskehittelytyöpajoissa ja kehittävässä koulutusprosessissa, johon myös osa tämän teoksen kirjoittajista on osallistunut (ks. myös Sipari ym. 2022):

Kuvio 1. Tiedon yhteistuotannon malli.

Kanssatutkimuksellinen tutkimusprosessi lähtee liikkeelle kaikkien osapuolten intressit huomioivan kumppanuuksien rakentamisesta (Vaihe 1), johon on syytä varata aikaa, sillä se luo perustan vastavuoroiselle yhteissuunnittelulle ja varsinaisen tutkimusryhmän toiminnan ja tutkimuksen teon käynnistämiseksi. Vuorovaikutussuhteen rakentamisen ohella kumppanuuksista neuvottelemine on osa kanssatutkimukseen osallistumisen periaatteiden (Vaihe 2) ja tutkimusasetelman (Vaihe 3) yhteistä rakentamista. On tärkeää tunnistaa ja tunnustaa eri kumppanien asiantuntijuudet ja arvot. (Myös Sipari ym. 2022, 18–22.) Prosessin alkuvaihe vaatii avarakatseisuutta ja avoimuutta erilaisille näkökulmille ja käsityksille kaikkia arvostavassa ja luottamuksellisessa ilmapiirissä. Kanssatutkimuksen suunnittelussa kannattaa huomioida, että luottamuksen rakentaminen vie väistämättä aikaa. Kanssatutkijoiden asema voi jäädä näennäiseksi ja symboliseksi, jos tutkimuskumppanuutta ei aktiivisesti rakenneta suunnitteluvaiheesta lähtien ja ylläpidetä läpi tutkimusprosessin (Domecq ym. 2014). Kunkin intresseistä ja tarpeista neuvottelemine jo kumppanuuden alkumetreiltä lähtien edesauttaa kaikkien osapuolten sitoutumista yhteiseen tiedontuotantoon.

Vuorovaikutteisen tutkimusasetelman rakentaminen pitää sisällään niin tutkimuskysymysten laatimisen kuin sen pohtimisen, millaisten käsitteiden ja menetelmien avulla näihin kysymyksiin voidaan vastata. Kysymyksiä voidaan työstää muun muassa monialaisissa työpajoissa,

joihin osallistuu kaikkien tutkimuskumppanitahojen edustajia. Organisaatioissa toteutettavassa kansatutkimuksessa ryhmäkeskustelut ovat tarpeen organisaation intressien selvittämiseksi ja siksi niissä on hyvä olla mukana myös johdon edustajia, esimerkiksi lähiesihenkilöitä tai ylempää johtoa. Työpajoja ja ryhmäkeskusteluita voidaan järjestää tutkimusvaiheittain, vaikkapa jatkaen tutkimuskysymyksistä käsitteisiin ja menetelmiin ja aineistoihin, kunnes päästään varsinaiseen tutkimussuunnitelmaan.

Tämänkaltaisessa tutkimusasetelmassa kansatutkijoille avautuu rooleja tiedon tuottamiseen liittyvien kysymysten esittäjinä ja havaintojen tekijöinä. Samalla he voivat antaa oman panoksensa tutkimustiedon laadun turvaamiseen (Boylorn 2008). Tiedon yhdessä luomiselle (Vaihe 4) on tärkeää, että kaikille aineiston tuottamiseen tai tuloksista raportointiin osallistuville löytyy mielekäs tapa osallistua. Uuden aineiston tuottamisessa joillekin sopivat paremmin vuorovai-
kutteiset tavat, kun taas jotkut toiset työskentelevät mieluummin itsenäisemmin. On myös syytä muistaa, että kansatutkijoiden sosiaalinen asema tai toimintakyky voivat joskus olla heikentyneet pitkäaikaissairauden, mielenterveysongelmien tai vaikkapa lastensuojeluasiakkuuden vuoksi, jolloin mahdollisuus osallistua joustavasti on erityisen tärkeää.

Toisaalta kansatutkimukseen osallistuminen voi myös olla osa kansatutkijan voimaantumista ja identiteetin uudelleen rakentumisen prosessia, kuten jo aikaisemmin esitimme. Osallisuuden ja sitä kautta rakentuvan tutkimuksellisen ymmärryksen sekä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vahvistamisen lisäksi kansatutkimukselle ovat tyyppillisiä emansipatoriset tavoitteet, joiden mukaisesti tutkimukseen osallistumisen toivotaan vahvistavan kansatutkijoiden yhteiskunnallista ääntä ja tukevan heidän toimintamahdollisuuksiaan. Toisaalta, kuten Ryyänen ja Rannikko (2021, 25; myös Pyyry 2012) ovat osuvasti todenneet, on mahdotonta käskää ketään voimaantumaan. Kenellekään on harvoin tarpeen ”antaa ääntä”. Myös haavoittuvissa tilanteissa olevilla ihmisillä on jo oma ääni, mutta yhteiskunnalliset rakenteet saattavat estää sen kuulumisen. Tutkimus voi esimerkiksi auttaa äänen esiin tulemisessa tai kuulumisen esteen purkamisessa rakenteellisesti haavoittuvassa asemassa oleville. Kun kansatutkimusta tehdään organisaatioissa, myös organisaation työntekijät voivat saada voimaantumisen kokemuksia ja ääntään kuuluviin osallistumisen myötä. Tärkeää on, että tunnustetaan kansatutkijoiden omat tavat toimia, kuten myös heidän käsityksensä siitä, mikä heille on tärkeää tietoa.

Kansatutkimuksen prosessissa aineiston analysointi saattaa näyttäytyä monille vaiheena, joka edellyttää tekijöiltään erityistä kyvykkyyttä (Seale ym. 2015). Tämä voi kuitenkin olla kansatutkijoiden näkökulmasta liian kova vaatimus. Tämän teoksen *Tutkimuskohteesta tutkimuksen toteuttajaksi* -luvussa Outi Hietala, Meri Kulmala, Reetta Mietola, Tiina Sotkasiira ja Mari Turja pohtivat vertaisuuden rakentumista kansatutkimuksessa. Keskeiseksi kysymykseksi nousee tällöin se, miten kansatutkijoista tulee tutkijoita, joilla on tarvittava osaaminen, mutta kuitenkin siten, että he samalla säilyttävät ainutlaatuisen näkökulmansa, joka ammattitutkijoilta puuttuu. Tietyntaisten taitojen ja koulutuksen liiallisen korostamisen myötä saatamme menettää ainakin osan kansatutkijoiden hedelmällisestä erilaisuudesta. (Nind ym. 2016.) Kansatutkimuksessa ei ole kyse kansalaisen muuttumisesta tutkijaksi vaan aihepiiriä koskevan ymmärryksen rikastamisesta erilaisista näkökulmista ja asiantuntijuuksista käsin (Sipari ym. 2022).

Kuten kirjan useissa kohdissa toteamme, kansatutkijoiden osallistuminen tulosten julkaisemiseen on osa tutkimusprosessia, mutta sen toteuttaminen on käytännössä usein ongelmallista.

Yhdessä kirjoittamisen haastavuudesta kertoo sekin, että alkuperäisistä suunnitelmistamme poiketen kanssatutkijat eivät ole olleet mukana kirjoittamassa tätä kirjaa. Alun perin osa luvuista oli tarkoitus tuottaa vuoropuhelussa kanssatutkijoidemme kanssa. Monien käytännön syiden vuoksi tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista. Meillä ei esimerkiksi ollut ajallisia ja taloudellisia resursseja tehdä pitkäkestoista kirjoitusyhteistyötä kumppaneidemme kanssa, tai siksi, että joissakin tapauksissa kanssatutkimusyhteistyöstä on kulunut jo aikaa, jolloin ammatti- ja kanssatutkijoiden tiet ovat jo ehtineet erota.

Olemme silti tehneet parhaamme tuodaksemme teoksessa esiin kanssatutkijoidemme näkemyksiä ja kokemuksia. Olemme myös pyytäneet saavutettavissa olevia kanssatutkijoita arvioimaan tekstejämme. Esimerkiksi Outi Hietalan kanssa kirjoitushetkellä työskentelevät mielen-terveyskuntoutuja-kanssatutkijat ovat lukeneet ja kommentoineet kirjan käsikirjoitusta osin tai (jotkut heistä) kokonaan. Meri Kulmala on omassa tutkimuksessaan keskustellut lastensuojelusta itsenäistyneiden kanssatutkijoiden kanssa heidän kokemuksistaan tutkimushankkeeseen osallistumisesta. Nina Tokola on puolestaan haastatellut kanssatutkijanuoria auktoriteetin ja vallan rakentumisesta tutkimuskumppanuudessa. Lisäksi Päivi Eriksson ja Caterina Bettin ovat Kanadassa toteutetussa tutkimushankkeessa selvittäneet terveysalan hankkeisiin osallistuneiden kanssatutkijoiden kokemuksia ammattitutkijoiden kanssa tehdyn tutkimusyhteistyön onnistumisesta ja kipukohdista. Myös kaikkia näitä pohdintoja on hyödynnetty kirjassa.

Perinteisen akateemisen julkaisemisen lisäksi on kuitenkin olemassa myös monenlaisia muita raportoinnin ja julkaisemisen keinoja. Kirjoittajakollektiivin kokemuksiin ja olemassa olevaan kirjallisuuteen peilaten näitä esittelevät Outi Hietala, Meri Kulmala, Reetta Mietola, Tiina Sotkasiira ja Mari Turja erityisesti *Tutkimuskohteesta tutkimuksen toteuttajaksi* -luvussa.

Kanssatutkimuksen tulosten levittäminen ja sen tuottaman tiedon avulla vaikuttaminen (vaihe 5) voi tapahtua esimerkiksi tietyssä, tutkimusaiheen kannalta keskeisessä yhteisössä tai organisaatiossa, jolloin vaikuttamiseen ja jalkauttamiseen liittyviä valintoja tehdään tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa. Jos kanssatutkimus käynnistyy jonkin yhteisön, ammattiryhmän tai organisaation aloitteesta, sen tulosten käyttöön ottaminen yhteisön sisällä voi olla helpompaa kuin jos tutkimusaloitteen olisi tehnyt ulkopuolinen taho.

Toisaalta kanssatutkimuksen on tärkeää myös pyrkiä osaksi laajempaa yhteiskunnallista keskustelua sekä tiedolla vaikuttamista, ja näin osallistua asenteiden sekä järjestelmätason muutosten edistämiseen. Kanssatutkimuksen vahvuus on sen kyvyssä tuoda tulosten kautta esiin katveeseen jääneitä näkökohtia, kokemusmaailmoja ja erityisesti siihen asti vaiennettuja ääniä. Kanssatutkimuksen kyky tavoittaa ja tuoda näkyviin ja kuuluviin erilaisia tarinallisia ja autenttisia, samastumista mahdollistavia ääniä voi edistää tutkimustulosten kokonaisvaltaisempaa vastaanottamista.

Kaikki kanssatutkimuksen vaiheet voivat tarjota kanssatutkijoille ja myös muille tutkimukseen osallistuville mahdollisuuden paitsi henkilökohtaiseen oppimiseen ja voimaantumiseen myös tutkimustulosten ja -tiedon levittämiseen sekä sen avulla vaikuttamiseen. Yhdessä tuotetun tiedon jalkauttamisen vaihe on kuviossa sijoitettu tutkimusprosessin kaaren loppuun, mutta sen voidaan myös ajatella jatkuvan läpi koko prosessin. Ihannelanteessa jalkauttaminen on läpi hankkeen jatkuvaa pohdintaa siitä, ketä varten tutkimusta tehdään. Jos kanssatutkimuksen tuloksia tuodaan tutkimukseen osallistuville paitsi tiedoksi myös pohdittavaksi jo tutkimuspro-

sessin aikana, rakentuu mahdollisuus palauttaa kanssatutkijoiden tutkimukseen tuottama tieto takaisin heidän käyttöönsä, kenties uudenaikaisessa, reflektoidussa muodossa.

Käytännössä kanssatutkimuksen tekeminen on kehämäistä liikettä, jolloin prosessin vaiheet eivät seuraa suoraviivaisesti toisiaan vaan ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Kanssatutkimus poikkeaa perinteisemmästä tutkimusprosessista erityisesti tutkimuksen alkuvaiheissa. Yhdessä tutkimuskumppaneiden ja kanssatutkijoiden kanssa rakennettavat tutkimusasetelmat (Vaiheet 1–2) tekevät prosessista tavallista pitkäkestoisemmän, mikä ei istu mutkattomasti moniin akateemisen maailman asettamiin raameihin. Myös varsinaisen uuden tiedon tuottamiseen liittyvät prosessit, kuten aineiston tuottaminen, analyysi ja raportointi, vaativat usein perinteistä tutkimusprosessia enemmän aikaa sekä innovatiivisuutta uudenlaisten, akateemiselle maailmalle ehkä vieraampien tekemisen tapojen löytämiseksi. Ammatti- ja kanssatutkijan asemaan ja rooleihin liittyvät kysymykset ovat monisäikeisiä, samoin kuin tutkimuksen omistajuuteen ja hallintoihin liittyvät kysymykset. Tasaveroisuuden ihanteesta huolimatta tutkimuksen tekoa jäsentävät moninaiset valtaerot ja hierarkiat, joiden lähtökohtainen tunnistaminen etenkin haavoittuvien ryhmien osalta on kanssatutkimukselle olennainen eettinen vaatimus.

Kanssatutkimusprosessissa tutkimuseettinen pohdinta ja reflektio viitoittavat koko tutkimushankkeen kulkua aina suunnitteluvaiheesta tutkimusprosessin jälkeiseen aikaan. Koska kanssatutkimuksellisiin hankkeisiin liittyy usein aivan erityisiä tutkimusaiheita tai -tilanteita, kansallisia tutkimuseettisiä ohjeistuksia on tarpeen tarkastella kriittisesti, erilaisia eettisiä ratkaisuja tarkasti punnitien ja reflektoiden. Kanssatutkimuksessa tutkimuseettisten kysymysten ratkaiseminen ei näin rajoitu ainoastaan tutkimussuunnitelman laatimiseen ja mahdollisen tutkimuseettisen ennakoarvioinnin prosesseihin. Päinvastoin vakiintuneiden tutkimuseettisten menettelyrutiinien rinnalla ammatti- ja kanssatutkijat aktiivisesti etsivät sosiaalisesti oikeudenmukaisia ja eettisesti kestäviä ratkaisuja koko tutkimusprosessin ajan, kaikissa sen vaiheissa. Vaikka kirjan *Tutkimuseettinen sääntely ja kanssatutkimuksen arjen tilanteinen etiikka* -luvussa Sanna Spišák ja työryhmä keskittyvät tutkimuseettisiin kysymyksiin erityisesti kanssatutkimuksen näkökulmasta, korostamme kautta koko kirjan, ettei tutkimuseettistä reflektiota voi erottaa omaksi itsenäiseksi saarekkeekseen kanssatutkimuksellisessa prosessissa. Dialoginen, elävä ja tilanteinen tutkimuseettinen etiikka, jollaista kanssatutkimuksellisissa prosesseissa sovelletaan, kumpuaa empatiasta, huolenpidosta ja myötätunnosta (nk. *ethics of care*, Noddings 1986). Siinä eettisiin kysymyksiin ja pulmiin vastataan tutkimuksen arjessa vastavuoroisesti neuvotellen.

Usein kanssatutkimuksen toteuttaminen on sotkuista (Pyyry 2012) ja vaikeaa, joskus miltei mahdotonta. Tutkijat kohtaavat monenlaisia, muun muassa akateemisen maailman sanelemia ehtoja, jotka puolestaan törmäävät tai ovat vähintäänkin ristiriitaisia kanssatutkimuksen ihanteiden kanssa. Tulevissa luvuissa pureudumme juuri näihin ihanteiden ja käytännön toteutuksen välisiin jännitteisiin ja nostamme esiin niistä kumpuavia haasteita, mutta myös konkreettisia esimerkkejä siitä, miten näitä haasteita on pyritty ratkomaan. Kysymme myös, mitä näistä epäonnistumisista ja onnistumisista voisi oppia. Pohdimme kriittisesti sitä, milloin ja millainen kanssatutkimus on mahdollista ihanteiden ja todellisuuden ristiriidoista huolimatta. Vaikka jaamme Tiina Rättilän ja Päivi Honkatukian (2021) kokemuksen siitä, että kaikki ei kanssatutkimuksessa ole sujunut kuin ”Strömsössä”, on samaan hengen vetoon todettava, että sotkuisuudesta ja vai-

keudesta huolimatta koemme, että kanssatutkimusprosessissa syntyy aina uutta tietoa, ja siinä opitaan uutta tutkimuksen tekemisestä.

Kanssatutkimukseen kuuluu pyrkimys avoimuuteen myös siinä mielessä, ettei sen toteutumistapaa ja lopputulemia voida lyödä ennalta lukkoon, vaan prosessi pikemminkin edellyttää ennakoimattomuuden hyväksymistä ja sietämistä. Siten myöskään yllä esitetty prosessikuvaus ei pyri asettamaan ehtoja tai ennalta määrättyä kaavaa sille, millä tavoin kanssatutkimusta tulisi tehdä. Kanssatutkimus asettuu osaksi elettyä elämää, ja siten se on luonteeltaan elävä ja jatkuvasti uudelleen muovautuva prosessi. Haluammekin tämän kirjan myötä kutsua yhä laajempia joukkoja mukaan kehittämään kanssatutkimusta ja antamaan sille useammanlaisia muotoja.

Miksi kanssatutkimus?

Yhtä kaikki, kanssatutkimusta näyttäisi yhdistävän kiinnostus valtarakenteisiin ja eriarvoisuuksiin sekä näihin liittyvä pyrkimys muutokseen asioiden tilan viemiseksi oikeudenmukaisempaan suuntaan. Kanssatutkimus erottautuu perinteisestä tutkimuksesta ja sen tietoteoreettisista lähtökohdista, sillä nämä ovat historian saatossa näytelleet merkittävää roolia yhteiskunnallisten eriarvoisuuksien ylläpitäjinä (ks. tarkemmin *Kanssatutkimuksen tietoteoreettiset taustat* -luku). Perinteisessä tutkimuksessa osallistujille annetut asemat ovat kovin rajatut, eikä heitä nähdä arvokasta tietoa omaavina yhteistyökumppaneina. Kanssatutkimus asettuu siten mahdollisuudeksi tehdä tutkimusta perinteisiä valta-asetelmia horjuttaen, etenkin silloin kun tutkimusta tehdään marginaalisista asemoinneista käsin ja niihin kohdistuen.

Hahmotamme kuitenkin tässä teoksessa sekä marginaaliset että etuoikeutetut asemat moninaisina ja risteävinä. Niin ammattitutkijat kuin kanssatutkijat asemoituvat aina monin tavoin suhteessa erilaisiin vallan ulottuvuuksiin. Näitä marginaalisuuksien ja etuoikeuksien *intersektioita* eli risteämiä käsittelemme yksityiskohtaisemmin esimerkiksi tietämiseen, valtaan ja vertaisuuteen keskittyvissä luvuissa. Kanssatutkimusta tekevät tutkijat tyypillisesti sitoutuvat kaikkien tutkimukseen osallistuvien valtaantumista tukeviin ja vallan epätasaista jakautumista kyseenalaistaviin lähtökohtiin. Nämä lähtökohdat eivät kuitenkaan aina ole läsnä kanssatutkimuksessa, jota tehdään esimerkiksi myös organisaatioissa ja tiettyjen ammattiryhmien kanssa. Tuolloin tutkimusta saattavat ohjata tarkemmin rajatut pyrkimykset kehittää käytäntöjä ja toimintatapoja sen sijaan, että tavoitellaan laajempaa yhteiskunnallista muutosta. On siis monta tapaa tehdä kanssatutkimusta ja monenlaisia tavoitteita, jotka voivat johdattaa tutkijan kanssatutkimuksen äärelle.

Kuvio 2 kiteyttää kanssatutkimusta tyypillisesti ohjaavat periaatteet, joita olemme tässä luvussa käyneet läpi. Kuvio asettaa kanssatutkimuksen jatkumoon laajemman osallistuvan tutkimustradition kanssa, minkä lisäksi siihen on tiivistetty kanssatutkimusta ja sille sukua olevia, yllä kuvaamiamme tutkimussuuntauksia – taistelevaa tutkimusta, osallistuvaa toimintatutkimusta ja kansalaistiedettä – yhdistäviä periaatteita. Olemme sijoittaneet kanssatutkimuksen kuviossa alimmaiseksi, jotta havainnollistaisimme sitä, kuinka kuviossa mainitut periaatteet voivat yhdistyessään toisiinsa johtaa kanssatutkimukseen. Siten esitämme kanssatutkimuksen kuviossa

tutkimisen tapana, jolla on yhteneväisiä tavoitteita ja periaatteita sekä edellä mainittujen sukulaissuuntausten että kattokäsitteenä toimivan osallistuvan tutkimustradition kanssa.

Kuvio 2. Kanssatutkimus osallistuvan tutkimuksen traditiossa.

Kuudentoista kirjoittajan kollektiivimme työskentelee yhteensä seitsemässä tutkimusta toteuttavassa organisaatiossa. Edustamme laajasti tieteiden eri aloja, kuten yhteiskuntatieteitä, oikeustiedettä, kauppatieteitä ja humanistista tutkimusta. Tätä kirjaa kirjoittaessamme tutkimme demokraattisen organisoitumisen prosesseja, innovaatiojohtamista, ihmisoikeuksien toteuttamista, sosiaalipalveluiden kehittämistä, eletyn teologian metodologiaa, yhteiskunnallista vaikuttamista, kansainvälisiä muuttoliikkeitä, ympäristökansalaisuutta sekä seksuaalista ja sukupuolista häirintää. Monitieteisestä kokoonpanostamme huolimatta meitä kaikkia yhdistää kiinnostus kanssatutkimukseen ja halu kehittää edelleen kanssatutkimuksellisia käytäntöjä.

Moni meistä työskentelee erityisten, rakenteellisesti ja moniperustaisesti haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien parissa. Kanssatutkimuksellisia menetelmiä sovellamme muun muassa ikääntyneiden, muistisairaiden, kehitysvammaisten, mielenterveyskuntoutujien, lasten ja nuorten sekä etnisten vähemmistöjen kanssa. Uskomme, että kanssatutkimuksellisilla menetelmillä voimme vahvistaa näiden ihmisryhmien käsitystä oman toimijuutensa mahdollisuuksista ja purkaa toiseuttavia käytäntöjä.

Olemme kirjoittajakollektiivina sitoutuneet tutkimuskumppanuuden edistämiseen. Meitä motivoi pyrkimys sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja yhteiskunnalliseen muutokseen. Moni meistä toimii aktiivisesti Kanssatutkimuksen tutkijaverkostossa, ja meidät on tuonut yhteen halu tuottaa aikaisempaa dialogisempaa, vivahteikkaampaa, refleksiivisempää ja vastuullisempaa tietoa tutkimusaiheistamme sekä kehittää eettisesti kestäviä ja tutkimusprosessiin liittyviä valtasuhteita haastavia tutkimustapoja. Tämä teos rakentaa kirjoittajien kollektiivista käsitystä kanssatutkimuksen lähtökohdista, mutta sitä ei ole tarkoitettu ”ainoaksi oikeaksi” esitykseksi siitä, mitä kanssatutkimus on tai voi olla.

Tämän kirjan kirjoittamisessa persoonapronomini ”me” on myös hyvin moninainen, moniulotteinen ja monitulkintainen. Olemme valinneet kirjoitukseen tämän muodon, koska

haluamme painottaa myös tämän kirjan kirjoittamisessa tiedon tuottamisen kumppanuutta ja kollektiivisuutta. Kullakin kirjan luvulla on nimetty vastuukirjoittajaryhmä ja niiden sisältämä teksti ja sanoitukset ovat vastuuryhmän keskenään muotoilemia. Olemme kuitenkin myös läpi prosessin lukeneet ja kommentoineet toistemme tekstejä. Kirjan vastuutoimittajat ovat ottaneet vastuun siitä, että riittävä yhtenäisyys säilyy ja että kirjoitamme yhteisesti sovitusta teemoista lukujen otsikoiden jäsentäminä. Tässä kirjan aloitusluvussa sekä loppuluvussa teemme myös yhteenvedon ja pohdimme kirjan tekstejä ja näkökulmia yleisesti, jolloin ”me” on todellinen kollektiivi, eikä sanojen ja lauseiden omistajuutta voi mitenkään täsmentää. Vaikka kaikkia lauseitamme tämänkään kirjan luvuissa jokainen yksilökirjoittaja ei välttämättä allekirjoittaisi sellaisenaan, me olemme olleet kaikki tiedon tuottamisessa osallisina, kuka enemmän, kuka vähemmän aktiivisesti osallistuen kirjoittamiseen, ja allekirjoitamme kukin luvun ja koko kirjan keskeisen sisällön, viestin ja lopputuleman. Näin tapahtuu usein kanssatutkimusprosesseissa, joissa etenemisen suuntien valinnat ja raportoinnin näkökulmat tulevat prosessin aikana yhteisesti muotoilluiksi. Kirjoittajakumppanuus tässä kirjassa on toteuttanut hyvin myös sitä tutkimuskumppanuutta ja tiedon kollektiivista yhteistä tuottamista, josta kanssatutkijudessa on kyse.

Caterina Bettin

Teen kanssatutkimusta Itä-Suomen yliopiston kauppatieteiden laitoksella, innovaatiojohtamisen tutkimusryhmässä, ja monitieteisessä neuroalan tutkimusyhteisössä. Yhteistyössä usean kanadalaisen yliopiston ja tutkimusyksikön kanssa tutkin potilaiden osallistumista akateemiseen tutkimukseen Kanadassa ja Suomessa, erityisesti demokraattisen organisoitumisen ja kanssajohtajuuden näkökulmista. Tutkimukseni perustuu affekti- ja toimijaverkko-teorioihin sekä anti-historia näkökulmaan. Tutkimustyössäni pyrin ymmärtämään suhteissa tapahtuvien prosessien ja sosiaalisten käytäntöjen affektiivista dynamiikkaa terveyteen liittyvän kanssatutkimuksen kontekstissa.

Päivi Eriksson

Työssäni Itä-Suomen yliopiston kauppatieteiden laitoksella teen tutkimusryhmäni kanssa yhteistyötä erilaisten organisaatioiden, ryhmien ja yksilöiden kanssa. Innovaatiojohtamisen tutkimuksessa käytämme osallistavia, osallistuvia, yhteistoiminnallisia sekä design- ja taidelähtöisiä menetelmiä. Yhteistyömme monitieteisessä neuroalan tutkimusyhteisössä on vahvistanut kiinnostustani kanssatutkimuksen mahdollisuuksiin nykyistä demokraattisemman tutkimuksen tekemisessä niin yliopistolla kuin terveysalan yrityksissä ja muissa organisaatioissa. Olemme tehneet kanssatutkimusta kanadalaisten kumppaneiden kanssa, joilla on laajaa kokemusta yhteistyöstä potilaiden, omaisten ja potilasjärjestöjen kanssa. Näitä kokemuksia hyödynnämme mm. EU:n ja Suomen Akatemian rahoittamissa projekteissa. Tutkimukseni ammentaa johtamisen, organisoimisen ja innovaatioiden teorioista sekä yhteiskuntatieteellisen ja kriittisen tutkimuksen perinteistä.

Kaijus Ervasti

Johdan tällä hetkellä kahta hanketta, jotka keskittyvät ikääntyneiden ja muistisairaiden ihmisten oikeuksien toteutumiseen (Koneen säätiö, Strategisen tutkimuksen neuvosto). Molemmissa hankkeissa painopiste on laadullisessa tutkimuksessa ja niissä toteutetaan kanssatutkijuutta. Uskon, että kietomalla asianosaiset mukaan tutkimukseen voimme saada aikaisempaa osuvampaa ja vivahteikkaampaa tietoa tutkimusaiheesta sekä aikaisempaa parempia tulkinta-avaimia aineiston tulkintaan ja analyysiin. Lisäksi kanssatutkimus on eettisesti kestävä tutkimustapa. Oma tutkimusalani on yhteiskunnallinen oikeustutkimus, jossa oikeutta ja oikeuksien toteutumista tutkitaan yhteiskunnallisissa kontekstissa. Nä-

kökulmana tutkimushankkeissa on haavoittuvien ryhmien oikeudensaantimahdollisuudet (Access to Justice). Keräämme hakkeissamme ikääntyneiden ja muistisairaiden ihmisten ja heidän läheistensä kertomuksia oikeuksien toteutumisesta sekä haastattelemme heitä. Lisäksi järjestämme taidetyöpajoja, joissa lähtökohtana on taidelähtöinen tutkimus.

Katariina Hakala

Työskentelen nyt Tampereen ammattikorkeakoulussa ammatillisen opettajankoulutuksen lehtorina ja toteutan opetusta tutkimukseen ja opetussuunnitelman yhdessä tutkimisen näkökulmaan perustuen, kutsuen opiskelijat mukaan tuomaan omat näkökulmansa opetussuunnitelman toteutukseen. Toki unohtamatta opettajan vastuupositiota oppimisprosessista. Olen toteuttanut kanssatutkimusta väitöskirjastani lähtien, jossa yhdessä neljän peruskoulun opettajan kanssa tutkimme opettajan paikantumista kouluinstituutiossa ja pedagogiikkaa, jolla määritetään ”paremmin tietäjän paikka ja toisin tietämisen tila”. Sen jälkeen tein 10 vuotta tutkimusta Kehitysvammaliitossa kehitysvamma palveluiden käyttäjien kanssa tutkien mm. kehitysvammaisten koulutus- ja työllistymismahdollisuuksia. Tutkimustani ovat ohjanneet vahvasti feministinen,

valtasuhteiden avaamiseen kiinnittyvä tietoteoria sekä yhteiskuntatieteellinen vammaistutkimus, jossa vammaisten ihmisoikeudet ovat tärkeä lähtökohta.

Outi Hietala

Kanssatutkimus kiinnostaa minua siksi, että sen avulla pääsen ratkomaan kuntoutuksen tutkimuksessa ja kehittämistyössä kohtaamiani haasteita. Päihdekuntoutukseen liittyvässä yhteiskuntapolitiikan väitöskäytännössä yritin vastavuoroisen etnografian ihanteiden mukaisesti palauttaa tutkimustuloksia informanttien, A-klinikan asiakkaiden, kommentoitavaksi. Silloin jäin kysymään, miksi kenttätöyssä kokemani yhteisymmärrys näissä tilanteissa kääntyi vaivaantuneeksi hämmennykseksi. Tulokset eivät puhutelleet niitä ihmisiä, joiden tilanteesta ja elämästä niissä kuitenkin piti olla kyse. Kun sitten ryhdyin sote-palveluiden yhteiskehittämisessä edistämään ammattilaisten, asiakkaiden sekä ko-

kemusasiiantuntijoiden vuoropuhelua, päädyin eri vaiheiden jälkeen jälleen pohtimaan sitä, miten tutkimuksessa voisi tuoda palveluiden käyttäjien ja ammattitutkijoiden kokemusmaailmoja lähemmäs toisiaan. Lopulta nämä kysymykset saivat konkreettisen muodon parhailaan käynnissä olevassa Suomen Klubitalot ry:n yhteistutkimushankkeessa (Yhteisöllisestä osallisuudesta yksilöllisiin siirtymiin OSSI-hanke STEA 2020–2022). Hankkeeseen mielen-

terveyskuntoutujien yhteisöistä rekrytoidut kanssatutkijat ovat työskennelleet kumppaneinani niin Klubitalojen jäsenille suunnatun kyselyn ja teemahaastattelun suunnittelussa ja toteutuksessa kuin haastatteluaineiston litteroinnissa sekä kokemusohjautuneessa analysoinnissa.

Päivi Honkatukia

Johdan ALL-YOUTH-tutkimushanketta (STN, 2018–2023), jossa tutkimme nuorten ja nuorten aikuisten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnassa heille mielekkäin tavoin. Hankkeessa lähdimme kehrittelemään sellaisia tutkimuksen tekemisen tapoja, joilla erityisesti marginalisoiduissa asemissa olevat nuoret voisivat osallistua tutkimukseen. Olimme inspiroituneita nuorisotutkimuksen piirissä käydystä, osallistavia menetelmiä käsittelevästä keskustelusta. Lisäksi haimme vaikutteita feministisistä epistemologisista lähestymistavoista tiedon tuottamiseen (mm. Dorothy Smith, Sandra Harding). Halusimme kuulla

nuorten ja nuorten aikuisten ajatuksia heidän omilla ehdoillaan ja tuottaa niistä luotettavaa tietoa. Usein nuoret, joiden luottamus yhteiskuntaan on vähäinen, jäävät pois perinteisemmällä tutkimusmenetelmällä kootuista aineistoista. Samoin ajattelimme, että tutkimus voi olla nuorille ja nuorille aikuisille yksi tapa tuoda mielipiteitään esiin, osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnassa. Kanssatutkimus valikoitui yhdeksi metodologiseksi otteeksi, jota kokeilimme muun muassa pakolaistaustaisten nuorten miesten ja naisten sekä työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten kanssa (ks. esim. tutkimusraporttimme ”Tutkien ja tarioiden kohti pakolaistaustaisten nuorten kestävää hyvinvointia”, Rättilä & Honkatukia 2021). Kanssatutkimuskokeilut ovat olleet minulle henkilökohtaisesti suuri ja hieno oppimiskokemus kollektiivisesta tutkimuksen tekemisestä.

Hanna-Kaisa Hoppania

Olen tehnyt kanssatutkimusta osana Elämänote-ohjelmaa (2018–2021) Ikäinstituutissa, jossa perehdyimme ikäihmisiä seurantatutkimuksen haastattelijoina. Tavoitteena oli selvittää mikä tukee iäkkäiden kotona asumista ja osallisuutta. Aiemmassa tutkimuksessani empiirisenä tutkimuskohteena ovat olleet pikemminkin yhteiskunnalliset prosessit ja diskurssit. Ihmisten arkea tutkiessa kanssatutkimuksellinen lähtökohta tuntui hyvin luontevalta ja se on linjassa demokraattisen orientaationi ja arvojeni kanssa. Projektin oli hyvin antoisa ja opetti paljon! Teoreettisesti ammannan erityisesti feministisestä hoivan ja politiikan teoriasta ja jälkistrukturalistisesta diskurssiteoriasta.

Meri Kulmala

Olen sosiologi ja tutkinut pitkään venäläistä lastensuojelujärjestelmää, sen ideologioita ja instituutioita, tiiviissä yhteistyössä lastensuojelun käytännötoimijoiden kanssa. Tämä polku vei minut tutkimushankkeeseen nuorten hyvinvoinnista ja tulevaisuudennäkymistä Arktisella alueella. Siirtymä ideologioista ja instituutiosta siihen, mitä tapahtuu ihmisten eli lasten ja nuorten tasolla tuntui johdonmukaiselta. Koska tutkimuksen kohteeksi asetui nuorten (rakenteiden rajoittama/mahdollistama) toimijuus suhteessa tulevaan, tuntui mahdottomalta tehdä tutkimusta ilman, että nuoret itse osallistuisivat tutkimusprosessiin aktiivisina tiedontuot-

tajina. Hankkeeseen rekrytoitiin kanssatutkijoita, jotka toimivat oman elämänsä sekä sijais- ja jälkihuollon kokemusasiantuntijoina ja toteuttivat elämänkaarellisia vertaishaastatteluja. Tarkoituksena oli tarjota myös mahdollisesti työelämässä hyödynnettäviä työkaluja mukana oleville nuorille. Asiantuntija-asema ja tutkimuksen tekemisen työkalut voisivat parhaimmillaan vahvistaa nuorten omaa käsitystä toimijuutensa mahdollisuuksista – eli juuri siitä samaisesta toimijuudesta, jota tutkimus pyrki ymmärtämään. Kanssatutkimushankkeen jälkeen nuoret ovat myös olleet mukana yhteiskehittämässä vaikuttamismahdollisuuksia heitä koskevaan lastensuojelujärjestelmään. Kanssatutkimus vei mukanaan ja myöhemmissä hankkeissani olen tehnyt kanssatutkimusta kielellisestä haavoittuvuudesta muunkielisten sosiaalipalveluiden ammattilaisten (SOSKIELI-hanke) sekä vertaisuudesta mielenhyvinvoinnin edistämisessä YouTuben kontekstissa nuorten kanssa (TUBEDU-hanke).

Marjukka Laiho

Kiinnostuin kanssatutkimuksesta tehdessäni väitöskirjaa sosiologisen, teologisen ja politologisen tutkimuksen rajapinnassa. Väitöstutkimukseni osana tein analyysiä erilaisista (eletyn) teologian tutkimusotteista, joita analysoin syventymällä ammattitutkijan ja hänen tutkimuskohteensa erilaisiin positioitumisiin teologisissa tutkimusasetelmissä. Laajempaan kiinnostuksenkohteenani ovat vallan erilaiset ulottuvuudet ihmistieteiden tutkimuksessa ja tutkimuksen sisältämissä kohtaamisissa. Näissä tarkasteluissa olen esittänyt kriittisiä kysymyksiä: Kenen uskonnollinen tulkinta on 'oikeaa' teologiaa? Miten tietämisen kehollisuus, kokemuksellisuus ja paikantuneisuus on osa tiedontuotantoa prosesseja? Entä miten valtaa reflektoidaan – tai ei reflektoida – osana tutkimusta? Olen tar-

kastellut näitä kysymyksiä analysoimalla ja havainnoimalla institutionalisoituja tietämisen käytänteitä sekä yhtenä ammattitutkimuksen sisäpiiriläisistä että yhdessä avarakatseisten ja tiedostavien nuorten aikuisten kanssa. Erilaiset refleksiiviset menetelmät sekä tiedonsosiologiset tarkastelut ovat tutkimustyöni ytimessä. Niiden kautta lähestyn myös kanssatutkimusta, jonka näen tällä hetkellä enemmän tutkimustyön ihanteena kuin vakiintuneena käytäntönä.

Reetta Mietola

Olen päätenyt pohtimaan kanssatutkimusta yhteiskuntatieteellisen vammaistutkimuksen kautta. Vammaistutkimuksen lähtökohdissa on jo sitoumus yhdessä tekemisestä, sillä yhteiskuntatieteellinen vammaistutkimus on lähtenyt rakentumaan tutkijoiden ja vammaisaktivistien yhteistyöstä. Tutkimusalalla onkin varsin vahva yhteisymmärrys siitä, että vammaistutkimus on sitoutunut kumppanuuteen, jossa tutkimusta tehdään ja kehitetään yhdessä. Oma linkkini kanssatutkimukseen tulee kehitysvammaisten kanssa tehtävästä inklusiivisesta (kanssa)tutkimuksesta. Suunnitellessani etnografisen kenttätyön toteuttamista vaikeimmin kehitysvammaisten ihmisten arkea koskevassa tutkimushankkeessa päädyin lukemaan inklusiivista tutkimusta koskevaa tutkimuskirjallisuutta. Vaikka en etnografista tutkimustamme kutsuisi kanssatutkimukseksi, informoi inklusiivinen tutkimus tutkimuskäytäntöjämme, joissa pyrimme olemaan herkkänä sille, mitä osallistujamme halusivat kanssamme tehdä ja mikä heille oli heidän arjessaan tärkeää.

Tiina Rättilä

Innostukseni kanssatutkimukseen syttyi työskennellessäni ALL-YOUTH-tutkimushankkeessa (STN 2018–2020). ALL-YOUTH tutkii Suomessa asuvien 16–25-vuotiaiden nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollisuuksia ja esteitä. Hankkeen keskiössä on nuorten aktiivinen mukaan ottaminen paitsi yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon, myös itseään koskevan tutkimustiedon tuottamiseen tasavertaisina kumppaneina ammattitutkijoiden kanssa. Tästä lähtökohdasta käynnistimme 2018 useita kanssatutkimusprosesseja muun muassa pakolaistaustaisten nuorten miesten ja naisten sekä työn, koulutuksen ja harjoittelun ulkopuolella olevien nuorten aikuisten kanssa. Olemme esitelleet kanssatutkimuksiamme esimerkiksi Nuorisotutkimusverkoston julkaisemassa raportissa ”Tutkien ja tarinoiden kohti pakolaistaustaisten nuorten kestäväää hyvinvointia” (Rättilä & Honkatukia 2021). Metodologisesti ja teoreettisesti tutkimuksemme ponnistavat erityisesti kriittisestä feministisestä epistemologiasta (Harding, Haraway) sekä Dorothy Smithin ’arkipäivän sosiologiasta’.

Tiina Sotkasiira

Aloin tehdä kanssatutkimusta osana tutkimushanketta, jossa tarkastelin Lieksassa asuvien somalialaisten kansalaisuuden rakentumista. Aluksi lieksalaiset olivat tutkimuksessani mukana osallistujina. Saatuani rahoituksen syrjäseuduille suuntautuvaa kansainvälistä muuttoliikettä tutkivalle post doc -hankkeelleni, alkoi yhteistyöhöni Lieksan somaliperheyhdistyksen kanssa sisältyä yhä enemmän kanssatutkimuksen piirteitä. Olen tehnyt kanssatutkimusta myös osana Rikkovat rajat -kollektiivia, joka tutkii turvapaikanhakijoiden arjessaan kohtaamia rajoja. Teoreettisesti lähdin liikkeelle arjen kansalaisuuden rakentumisen tarkastelusta. Nykyään kehollisuuden käsite on tullut tärkeäksi. Menetelmällisesti tukeudun usein osallistuviin ja toiminnallisiin tutkimusmenetelmiin, kuten kuljeskeluun. Kanssatutkimukseen minua on motivoinut oma taustani kansalaistoimijana sekä ”aivojeni kihelmöinti”, jota tunnen asettaessani itseni alttiiksi vuorovaikutukselle sekä kokemustiedon moninaisuudelle ja moninäkökulmaisuuudelle.

Sanna Spišák

Ennen tutkijapolulle astumista työskentelin mediakasvatuksen asiantuntijana lastensuojelujärjestössä kohdaten erilaisia nuoria. He kertoivat harmitellen, ettei heidän näkemyksiään useinkaan kuunnella seksuaalisuutta koskevissa asioissa. Tutkimustyötäni onkin viitoittanut vahva sitoutuminen YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Siinä määritellään, että nuorten itsensä kuuleminen on eettisesti olennaista tutkimuksissa, jotka koskevat nuorten omaa toimintaa ja kokemuksia. Olen vuodesta 2012 tutkinut sitä, miten alaikäiset suhtautuvat avoimen seksuaaliseen mediakuvastoon ja miten he itse käsitteellistävät seksiä ja sukupuolta käsitteleviä mediarepresentaatioita. Sovellan työssäni kanssatutkimuksellisia menetelmiä. Tapaan tutkimukseeni osallistuvia nuoria erilaisilla digitaalisilla alustoilla, joissa heidän on mahdollista osallistua tutkimukseeni anonyyminä,

niinä aikoina ja niillä tavoilla kuin heille itselleen on luontevaa. Nykyisessä työssäni tutkijatohtorina olen laajentanut tutkimusaihetta representaatioista nuorten seksuaalioikeuksiin ja seksuaalista toimijuuden käsittelyyn. Työskentelen poikkitieteellisellä otteella ja kehitän yhdessä tutkimukseeni osallistuvien nuorten kanssa keinoja, miten media- ja seksuaalikasvatus voisi olla nuorten seksuaalista toimijuutta ja heidän seksuaalioikeuksiaan kunnioittavampaa.

Nina Tokola

Kanssatutkimus menetelmänä on kehittynyt työskentelytavakseni vuosien varrella toimintatutkimusten kuluissa ja soveltaessani erilaisia osallistavia menetelmiä. Tutkimukseen osallistuneiden kiinnostus tutkimusta ja sen tarkoituspäriä kohtaan synnytti tahtotilaa kutsua heitä kattavammin mukaan tutkimuksen eri vaiheisiin, jolloin myös ymmärrykseni pitkäkestoisesta ja erilaisista tietoteoreettisista elämänpirejä yhdistelevän tiedontuotannon merkityksistä lisääntyi. Kanssatutkimuksessa viehättää sen sosiaalisuus ja sen laatikon ulkopuolelta ajattelemaan puskeva luonne. Koen myös motivoivaksi kanssatutkimuksen emansipatorisuuden. Olen tehnyt kanssatutkimusta nuorisotutkimusta ja ympäristö-

politiikkaa yhdistelevällä empiirisellä kentällä ammentaen teoreettisia näkökulmia muiden muassa kestävän hyvinvoinnin teorioista.

Mari Turja

Kanssatutkimuksessa näkyy intohimoni eli yhdessä tekeminen, joka on avaavaa ja mukaan ottavaa, ei pois sulkevaa. Kanssatutkimuksesta löytyy myös jo työhajaajana tutuksi tullut organisaatioiden ulottuvuus ja siellä työskentelevien ihmisten näkyväksi tuleminen, samoin palveluiden asiakkaiden kokemustiedon saaminen mukaan kehittämiseen. Käyttäjälähtöistä osallistavaa suunnittelua olen vienyt eteenpäin yhdyskuntasuunnittelussa Lähiöprojektissa lasten mukaan ottamisella oman asuinalueensa suunnitteluun. Tämänkaltaista toimintatutkimusta olen tehnyt asukkaiden kanssa muuallakin. Olen myös opettanut ympäristöpolitiikan ja -suunnittelun aihepiirejä Turun ja Laurean ammattikorkeakouluissa. Olen myös tarkastellut erikoissairaanhoidon asiakkaiden osallisuutta sekä kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten yhteistyötä palvelujärjestelmässä Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä ASKO-hankkeessa ja viimeksi lastensuojelun yhteiskehittämistä Asiakkaasta kumppaniksi -hankkeessa Turussa. Yritysneuvojana ja työhajaaja-prosessikonsulttina olen nähnyt onnistumisia silloin, kun organisaation tieto muodostuu myös kokemustiedosta ja innovointi on käyttäjälähtöistä. Tulokulmani kanssatutkimukseen muodostuu nykyisestä ”tutkimuskodistani käsin” eli Tampereen yliopiston Johtamisen ja talouden tiedekunnan hallintotieteestä yhdistettynä humanistiseen maantieteeseen, sosiologiaan, ympäristöpsykologiaan, aikuiskasvatustieteeseen ja organisaatiotutkimukseen. Verkostomainen työskentely on lähellä sydäntäni ja yhteiskehittämisen työpajojen veto suurta herkkuaani.

Satu Venäläinen

Kanssatutkimuksesta minut sai kiinnostumaan etenkin siihen liittyvät pyrkimykset haastaa perinteisiä, hierarkkisoivia subjekti-objekti-jaotte-luita tutkimusprosessissa, ja tähän liittyvät mahdollisuudet pyrkiä kohti entistä eettisempää ja refleksiivisempää tiedon tuotantoa. Tämä kiinnos-tus oli jatkoa työskentelylleni kriittisen sosiaalipsykologian, feministisen ja jälkistrukturalististen teorioiden ja pienemmissä määrin post-kvalita-tiivisenkin tutkimuksen kanssa, etenkin väkivaltaisiin ja toiseuttaviin käytäntöihin keskittyen. Siten tutkimustani motivoi pyrkimys kohti eriarvoisuuksia haastavaa tutkimuksen tekoa, sekä yhteiskunnallisen muutoksen mahdollisuuksiin että tutkimusprosessiin liittyviin valtasuh-teisiin kohdistuen. Kanssatutkimuksellisia kokeiluja olen tehnyt nuoriin ja seksuaaliseen ja sukupuoliseen häirintään keskittyvän postdoc-tutkimukseni puitteissa. Nämä kokeilut ovat vahvistaneet uskoani siihen, että kanssatutkimukselliset ja laajemmin osallistuvat lähestymistavat ovat äärettömän tärkeitä väyliä moniäänisen ja dynaamisen tie-don yhteistuottamiseen, jolla on potentiaalia liikautella sosiaalisia käytäntöjä ja kohtaamisia vastuullisempaan, kuuntelevampaan ja avoimempaan suuntaan.

Tässä luvussa käytetty lähdekirjallisuus löytyy teoksen *Kanssatutkimus: Ihanteet ja käytännöt* sivuilta 135-148. Teoksen pysyvä osoite on <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-042-7>